

πως τῆς ιδιοσυγκρασίας του ἡ ψυχόπαθη εὐαισθησία. Σωριάζει τίς παραβολές καὶ συγκλίνει τίς ἀναλογίες καὶ ἀναταράζει κάτι σπάνιες, ψυχοφαντασίες μετ' ὅση ἀκολασία καὶ τόσο βιαστική γονιμότητα πού κάποτε κουράζει τὸν ἀναγνώστη ἀνώφελα καὶ τότε φέρνει σὲ τέτοιο χορτασμό αἰσθητικὸ πού νὰ λυγίζει ἀποκαμωμένη ἡ προσοχή του. Σὰ βασιτέα—τότε βρίσκει κάτι ἐξαιρέσις πρωτοτυπίας, κάτι ἐπίθετα ζυγραφιστὰ καὶ κάτι συνταιριάσματα γεμάτα δύναμη καὶ χάρι. Σὰν ὅμως ξεχνάει τὴ λιτότητα καὶ τὸ μέτρο μᾶς κάνει νὰ θυμώσουμε μετ' ὁ παραφόρτωμα αὐτὸ ἐπὶ φιλοφροσινὰ κεντήματα καὶ πολυσκαλιστὰς τεχνωτροπίας.

Μερικὲς ἡθογραφικὲς σκηνές—καθὼς ἡ κηδεία, ὁ χορὸς καὶ ὁ γυναικοκαυγᾶς—εἶναι λαμπρὰ παρατηρημένες καὶ γραμμένες μετ' ἐκείνην διαλεχτὴ καὶ σιγούρη. Διγώτερο μ' ἀρέσκειν κάτι ἄλλες δοκιμαίαι τοῦ κ. Χρηστομάνου καθὼς ἡ μίμηση τοῦ φραντζέζικου λεξιλογίου τῆς μοδιστρούλας, τῆς ξυπνάδας τοῦ κουτσαβάκη καὶ τῆς κορακίστικης καθαρεύουσας τοῦ ἐκκλησιάρχου. Βέβαια ἔχουν καὶ αὐτὰ τὴ δικαιοδοσίαν τους στὴ φωτογραφικὴ ζεσκόνιση τῆς ζωῆς. Ὅμως ἐδῶ ἐπρεπε ὁ τεχνίτης νὰ θυμηθεῖ τὸ πατρογονικὸν του προνόμιον—ἰννοῦν τὸ διάλεγμα καὶ τὸ ξεκαθάρισμα τοῦ ἐφήμερου ἐπὶ τὸ οὐσιαστικόν. Κατὰ τὴ γνώμη μου ἡ τέχνη χάνει ἀπὸ τὴ συνθετικὴ τῆς δύναμη σὰ σκλαδώνεται σὲ καθέκαστα πού μπορεῖ γιὰ τὴν ἐποχὴν τους καὶ τὴν ὥραν τους νὰ φαίνονται χαρακτηριστικὰ μὰ πού κατὰ βάθος δὲν εἶναι καὶ παραμορφώσκει τὴν ὁργανικὴν καὶ ὠριόγραμμη ἡμεροδεσίαν τῆς. Καὶ τέτοια ζυγραφίσματα πού μοιάζουνε στὴ ζωὴν παρὰ πάνω ἀπ' ὅσο θὰ ἐπρεπε μπορεῖ νὰ ἔχουν σημαντικὴν ἀξίαν γιὰ τὸν κοινωνιολόγον μὰ πνίγουν τὴν ἀνταρραστατικὴν ἐνέργειαν τῆς συγκίνησεως. Καὶ νὰ μὴν ξεχνῶμε πὺς ἡ τέχνη πού εἶναι κατὰ βάθος μιὰ προσωποποίηση ἀνθρωπιστικῆς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου—ἕνας κλάδος καὶ αὐτὴ τῆς ἀρχαίας Μαγείας—χάνει τὴν ὑπόστασίν της σὰν ἐξωτερικεύεται τόσο πού νὰ καταντᾷ ἀντικειμενική.

Τὰ πρόσωπα πού ζοῦνε καὶ πηγαίνουσιν εἰς μέσῳ αὐτῇ τῇ ἱστορίᾳ εἶναι ὀλοζώντανα καὶ καλά χαρακτηρισμένα. Δὲ μᾶς παρουσιάζουν τύπους πελεκητοὺς καὶ δὲν τὸ πολυπεριμένον πὺς ἡ Διόδια μετ' ἡ λαφρία ψυχὴ καὶ τὰ λαφρία ποδάρια θὰ θεμελιώσῃ αἰσθητικὴν παράδοσιν. Τοῦ κόσμου ὅμως αὐτοῦ ἡ ψυχολογία μὴ φαίνεται σωστὴ καὶ παρατηρημένη δίχως προκατάληψιν οὔτε μὴ πὺς πὺς

ἀντικρύζουμε ἐκεῖ μέσα κανένα πρόσωπον πού νὰ μοιάζει περιττὸ γιὰ ψεύτικον. Κι αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις χεροπιστῆ πὺς δὲν ἔχουμε νὰ κάνουμε ἐδῶ μετ' οὐκίας καὶ χαρτόνια παρὰ μετ' ἀνθρώπων ζωντανό-ψυχους.

Γιὰ νὰ μὴν παραμακρύνω τοῦτο τὸ ἄρθρον πού δὲν ἔχει τὴ φιλοδοξίαν νὰ τὰ πεῖ ὅλα καὶ νὰ ζυγίσει τελειωτικὰ τὴν ἀξίαν τῆς «Κερίνας Κούκλας» θὰ περιορισθῶ τώρα νὰ πῶ λίγα λόγια ἀκόμα γιὰ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν γλώσσαν τοῦ κ. Χρηστομάνου.

Τὴ φιλοσοφίαν μᾶς τὴν ὀρίζει ὁ ἴδιος στὴν προλογίαν του—«ἡ χαρὰ δὲν εἶναι παρὰ ἕνας καημὸς πού περιμένει τὴν ὥραν τοῦ νάθῃ». Κατὰ τὴ γνώμην μου πρέπει μετ' ἐπιστομένην ὑποταγὴν καὶ εὐγνωμοσύνην νὰ ζήσουμε τὴ θλίψιν τῆς ζωῆς πού μᾶς ἐδώκε ἡ Μοῖρα». Κι ἀκόμα μᾶς λέει καὶ τοῦτο πὺς ἡ ἀνυπαρξία «ἡ μεγάλη θάλασσα ἡ σκοτεινὴ» εἶναι ἡ μόνη εὐτυχία ἡ ἀληθινή—γιατὶ εἶναι ἡ αἰώνια ἀλήθεια.

Μετὰ τέτοια φιλοσοφία δὲ μοῦ εἶναι καθόλου συμπληθητικὴ καὶ μάλιστα σὰ μυρίζει ρητορικόν. Κ' ἴσως θὰ πρᾶξενοῦμαι νὰ τῆν βρῶ, σὲ ἱστορίαν λαϊκὴν καθὼς τὴν «Κερίνα Κούκλα» δὲν ἤξερα πὺς ὁ κ. Χρηστομάνος ἔχει κίελας γράψει τὸ βιβλίον τῆς Αὐτοκρατορίσσης Ἑλισάβετ καὶ πὺς εἶναι πολὺ δύσκολον γιὰ ἕνα τεχνίτην ν' ἀλλάξῃ τὸν ἀρχικόν του τόνον. Ὅπως καὶ ἂν εἶναι δὲ θὰ πολυλογῶμαι περισσότερο γι' αὐτὸ τὸ θέμα γιατί μοῦ δόθηκε ἀφορμή σὲ μιάν ἄλλην μου κριτικὴν νὰ μιλήσω γιὰ τὴν θλιβεράδα τοῦ κ. Νιρβάνου πού ἂν καὶ τύπου διαφορετικῶς συγγενεῖς ἀρκετὰ μετ' τὴν ἀνεπιδοσύνην τοῦ κ. Χρηστομάνου.

Ἡ γλώσσα μοῦ ἄρεσε πολὺ. Ἄν καὶ φανεράναι μερικὲς ἀδυναμίαι—πού μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἀπροσεξίαι μόνο—στὸ σύνολον μᾶς δέχεται ζυγραφικὴ, ὁρμητικὴ, πολυχρώματη, δημιουργικὴ, πλούσια καὶ λυγρὴ καὶ ζουμερὴ καὶ ὑποταχτικὴ τῆς ἀκριβοῦς γίαις. Ἰσως νὰ τῆς λείπει καὶ αὐτῆς κάποιον μέτρον καὶ κάποια ὁμοιομορφία στὸ δούλεμα, ὅμως ἀδύνατον νὰ τῆς ἀρνηθῇ κανεὶς τὴν ἀξίαν τῆς καθαροῦ ματὸς δημοτικῆς.

Καὶ συμπραίνοντας θὰ συνόψισα τὴν κρίσιν μου ἔτσι: Ἔργον ἀξίας ξεχωριστῆς, γραμμένον μετ' εὐαισθησίᾳ πολὺτροπῇ μὰ παραφορτωμένον μετ' ὑπερβολῇ φιλοσοφίας—τέχνην διαπαραστικὴν καὶ ζωηρόχρωμον μὰ σφραγιστὴν καὶ κάποτε σκιάδα παθητικὴν τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου.

Ἀθήνα 20.4.08.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

“Ο ΝΟΥΜΑΣ”

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Γιὰ τὴν Ἀθήναν ἀρ. κ.—Γιὰ τίς Ἐπαρχίας ἀρ. 7
Γιὰ τὸ Ἐξωτερικὸν ἀρ. κρ. 10.

Γιὰ τίς Ἐπαρχίας δεχόμεστε καὶ τρέμνες (2 ἀρ. τὴν τριμηνίαν) συντρώμης.

Κανένας δὲ γράφεται συντρώμης ἂν δὲ στείλῃ μπροστὰ τὴ συντρώμην του.

10 λεπτὰ τὸ φύλλον λεπτὰ 10

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στὰ κιάκια (Σύνταγμα, Ὁμόνοια, Ἐθν. Τράπεζα Ὑπ. Οἰκονομικῶν, Σταθμὸς Τροχιδόρου (Ἀκαδημία), Βουλὴ, Σταθμὸς ὑπόγειον Σιδηροδρόμου (Ὁμόνοια), στὰ βιβλιοπωλεῖα «Ἑστίας» Γ. Κολάρου καὶ Σακέτου (ἀντικρυ στὴ Βουλὴ).

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Οἱ Πατριδέμποροι — Νέα Γενεά — Κι ἄλλος
ἀπὸ τὴν Κῶ, δηλ. ἀπὸ τὴν Κεφαλλονιά—
Χαίρει καὶ Κάζεο.

ΜΟΝΟΠΩΛΙΟ τὸν θέλει τὸν πατριωτικόν τὸ «Νέον Ἄστυ», φαίνεται, καὶ γι' αὐτὸ μ' ἕνα σουχετὸν κῆρυξ ἄρθρον τοῦ τὴν περασμένην Κεριακὴν κατακεραυνώσας ὅσους ἀκολοθοῦν τὸ παράδειγμα τοῦ Ματσούκα καὶ γυρίζουνε χῶρες καὶ χωριά ξεφρονίζοντας ποιήματα καὶ συνάξοντας χεῖματα γιὰ σόλους καὶ γιὰ στρατοὺς.

Ὁ κ. Ματσούκας, φυσικά, θὰν τίς ἀποδοκιμάζει αὐτὲς τίς παράλογες διαμαρτυρίας γιατί εἶναι ἀρκετὰ ἐνυπνός, παρὰ πολὺ ἐνυπνός μάλιστα, καὶ ξέρει πὺς σὲ μερικὴν πράματα δὲ χωρεῖ μονοπώλιον καὶ πὺς καθὼς εἶναι λόγον του λεύτερος νὰ μετακομίζῃ τὸν πατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν μὲ τὰ τραῖνα καὶ μετὰ τὰ βαπόρια ἀπὸ πόλιν σὲ πόλιν, ἔτσι εἶναι λεύτερος καὶ ὁ κ. Τραμπανουλόπουλος καὶ ὁ κ. Φ. Πανὰς καὶ πᾶσι ἄλλοις Πατριδέμποροι νὰ κάνουν τὴν ἴδιαν δουλίαν—ἀπὸ καί νεται, ἡ τέτα δουλιὰ δὲν εἶναι οὔτε τόσο δύσκολη οὔτε τόσο δυσάρεστη. Στὸν κ. Ματσούκα θὰ μὲνι πάντα ἡ τιμὴ πὺς πρῶτος αὐτὸς μεταχειρίστηκε τὸν πατριωτικόν τόσο ἀποπελοματικὰ, καὶ ἀπόδειξιν τρανὴν οἱ χιλιάδες ποῦμπαντες ἴσαμε τώρα στὰ ταμεία τοῦ Στόλου καὶ τῆς Ἐθν. Ἀμυνας.

Ἄσκημα κάνει τὸ «Ν. Ἄστυ» νὰ συσταίῃ σὴν Κυβέρνησιν καὶ σὲς Προξενικὲς ἀρχὲς νὰ καταδιώκουν, σὰ ληστοφυλάκους, τοὺς μιμητάς τοῦ κ. Ματσούκα. Ἀς τοὺς ἀφίσουνε τοὺς ἀθρώπους νὰ δουλέψουν. Τὸ κάτω κάτω Ρωμιοὶ εἶναι καὶ αὐτοὶ καὶ ἔχουν κάθε δικαίωμα νὰ δουλέψουνε γιὰ τὴν πατρίδα τους.

*

ΒΝΑ μονεχὰ θὰ μᾶς συχωρήσει νὰν τοῦ παρατηρήσου-

λειψαν οἱ παλιές.

Ἡ μεγάλη ἐκείνη ἀλλαγὴ τῆς Εὐρώπης ἔφερε ἀνάλογον ἀλλαγὴν καὶ σ' ἡμᾶς, δηλαδὴ τὴν διαγωγὴν μας καὶ στὸν τρόπο πού κοιτάζαμε τὰ πράματα. Ὅς τὰ τώρα οἱ ἄνθρωποι μᾶς εἴτανε πολὺ σπάνια ἔθνη, καὶ πολὺ συχνὰ τῆς ἀνάγκης, καὶ μάλιστα τῆς ἰδιωτικῆς τῆς ἀνάγκης. Μιστώνανε οἱ Βενετοὶ δικούς μας ἀρματολούς, πολεμοῦσαν αὐτοὶ τοὺς Τούρκους, πηγαίνανε μαζί τους καὶ ἄλλοι, πότες γιὰ πλιάτσικα, πότες μετ' τὴν ἀδέσκατην ἐλπίδα πὺς ἡ ἀλλαγὴ πάντα κάτι καλὸ θὰ φέρῃ, τέλος καὶ μετ' τὴν πεποίθησιν πὺς ἀπὸ τοὺς Τούρκους πάντα προτιμώτεροι οἱ Βενετοί. Τώρα καὶ ὁμπρὸς ὅμως ἡ Ρωσικὴ ἡ ἐπιρροὴ μάγεψε βαθύτερα τὴν ρωμαϊκὴν τὴν φαντασίαν. Κ' ἐνῷ τὸ ἔθνος δὲ σταματοῦσε μὴτε τότες νὰ καλοσυλλογιστῇ ἂν ἄραγε ὁ Ρωσὸς ἀλήθεια λαχταροῦσε νὰ τὸ λευτερώσῃ καὶ νὰ τοῦ ἐκναδῶσῃ τὸ θρόνον του, ἢ μήπως δούλευε γιὰ λογαριασμόν του καὶ αὐτός, ὅμως συνεπαρρόταν ἀπὸ τὰ Ρωσικά λόγια καὶ ταξίματα μετ' ὅσον πού συγκατοῦσε πὺς σφιχτὰ ὅλα του τὰ μέλη, — Μοραίτες, Στερεολλαῖτες, Νησιώτες, καὶ τοὺς ἔμπνεε κάτι σὰν πὺς ἔθνος, σὰν πὺς πανελλήνιον αἶσθημα. Στὸ βάθος ὁ χαρακτήρας δὲν ἔλλαξε, ἀπὸ ἐπὶ ἐξέου πάντα

προτιμώμενος. Ἀλλάξε ὅμως ἡ μορφή, ἡ διαγωγή, ἡ πολιτικὴ. Τὸ ρωμαϊκὸν τώρα καὶ ὁμπρὸς, ὅσα σφάλματα καὶ ἂν τοῦ βροῦμε, εἶναι ὅμως κάτι πὺς ὁμοίωμα, πὺς ἀχώριστο, καὶ ἴσως ὅσο ποτὲς στὴν ἱστορίαν του δὲ φάνηκε ἄλλοτε.

Αὐτὰ τὰ περιστατικά, καὶ μιλῶντας ἀκόμα πὺς γενικώτερα, ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἡ ξαναζύμωση πού ἀρχίζει καὶ αὐτὴ καὶ στέρνουν τίς φυλὰς καὶ τίς ἔκαμνε ἔθνη πὺς συνεσφιγμένα καὶ πὺς ἀκέρια παρ' ἄλλοτε, συντέλεσαν, νομίζουμε, περισσότερο νὰ μορφωθῇ τὸ ἔθνος μᾶς τὸ σύνολον, παρὰ ὁ λόγος πού μᾶς φέρει ὁ ἱστορικὸς πού ἀκολουθᾷ, πὺς τάχατες ἐκείνη τὴν ἐποχὴν, σὲς ἀρχὲς δηλαδὴ τοῦ δέκατου ὀγδοοῦ αἰῶνα, ἡ Ἑλληνικὴ ἡ παιδεία ἀρχίζει καὶ ἐκπαιδευτὴν ὕστερ' ἀπὸ δύο καὶ τρεῖς αἰῶνας ἀμάθειαν, πὺς τὸ θρησκευτικὸν τὸν ἀγῶνα τόνε διαδέχτηκαν ὁ ἀγῶνας ὁ πατριωτικὸς, καὶ πὺς ἡ ἐθνικὴ ἡ συνείδησις ἐξῆρνε μετ' ὅσον νὰ ἔλλαξε τὸ ἔθνος ὄνομα, καὶ ἀπὸ Ρωμιοὶ ἀρχίσει νὰ ὀνομάζεται Ἑλλήνες. Πὺς τὰ Σχολεῖα καὶ κάμανε, πὺς πρέπει νὰ διδάξαν ἕνα μέρος τοῦ Ἑθνικοῦ ἔξαφνα τίς λογὲς ἀλλαγὰς καὶ μεταρρυθμίσεις γενήκανε στὸν ἕλλον τὸν κόσμον, κοντὰ στὸ νοῦ. Αὐτὸ μάλιστα καὶ ἡμεῖς ἰννοοῦσαμε μιλῶντας παρὰ πάνω γιὰ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Εὐρωπαϊκῆς ξαναζύμωσης

στὴν ἐθνικὴν μᾶς διαγωγὴν. Νὰ παραδεχτοῦμε ὅμως πὺς μετ' ὅσον νὰ εἴταν ἡ παιδεία Ἑλληνικὴ, καὶ μετ' ὅσον νὰ ἔλλαξε ὄνομα, γενήκαμε ἐνωμένο ἔθνος, αὐτὸ μᾶς φαίνεται σὰ δύσκολον, ἀπὸ μάλιστα οἱ παλαικοὶ μᾶς οἱ προγόνου πολλὰ μᾶς διδάσκουν ἐθνικὴ ὅμως ἐνωσὴν ὅχι. Ὅλα λοιπὸν ἐκεῖνα φαίνονται ἀληθινὰ στὴν ἀπάνωσις. Ὅχι πὺς περιφρονῶμε τὴν θεωρίαν ἐπειδὴ φαίνεται ἐπιπόλαιη. Τὸ ἐνάντιον, τέτοιαις ἐπιπόλαιαις θεωρίαις κάμανε θάματα στὴν ἱστορίαν. Μὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ προσέχουμε νὰ μὴν πρᾶσερνόμεστε ἀπὸ τὴν ἰδέαν πὺς μιὰ τέτοια ἐξωτερικὴ ἀλλαγὴ μποροῦσε νὰ ἔλαξεν καὶ τὴν ψυχὴν μᾶς. Ἡ Ρωμαϊκὴ ἡ ψυχὴ, ὅσο καὶ ἂν ὀνειρευόταν ἐνωσὴν τώρα γιὰ τοὺς λόγους πού ἀναφέραμε, μνήσκει ὅμως ἀκόμα ἡ ἰδέαν καὶ στὰ καλά τῆς καὶ στὰ σφάλματα τῆς, καὶ θὰ τὰ δοῦμε αὐτὰ θεοφάνερα τώρα τώρα.

Ὅσο γιὰ τὸ θρησκευτικὸν τὸ αἶσθημα, πὺς κατάντησε δηλαδὴ δευτερεύοντο στοὺς ἀγῶνες μᾶς, καὶ πὺς τὸ καθυπὸ αἶσθημα τῆς πατρίδας ἔγινε ὁ κυριώτερός μας μοχλός, αὐτὸ ἔρη, ὅχι στὴν ἀρχὴ τοῦ δέκατου ὀγδοοῦ αἰῶνα· τὸ ἐνάντιον· ἡ ὁρθοδοξία τῆς Ρωσίας εἶχε πολὺ νὰ κἀνῃ μετ' ὅσον κινήματα μᾶς αὐτὸ τὸν αἰῶνα. Παρὰ ὅσον ἔρη ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἀνοίξε τοῦ κόσμου τὰ μάτια, λοιπὸν καὶ τὰ